

УДК 658.7 (075)

С.В. Філіппова, О.М. Русева, С.О. Черкасова
Одеський національний політехнічний університет

ЛОГІСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У СИРОВИННОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

© Філіппова С.В., Русева О.М., Черкасова С.О., 2003

Розглянуто концептуальні основи створення логістичних систем зовнішньо-економічних операцій під час забезпечення матеріальними ресурсами вітчизняних підприємств.

Conceptual bases of creation of logistics systems of the external economical operations are examined process provide with material resources of the domestic enterprises.

Сьогодні на українському ринку в умовах нестабільності внутрішньої економічної ситуації в країні, жорсткої конкуренції, мінливості запитів споживачів, дефіциту якісних і недорогих сировини, матеріалів, особлива увага приділяється формуванню закупівельної стратегії підприємства. Закупівля матеріалів є складною в організаційному відношенні проблемою, яка вимагає специфічних підходів до її реалізації. Лише 20 % промислових підприємств України мають замкнутий цикл виробництва у межах країни. Серед цих 20 % багато підприємств залежать від суміжників, котрі одержують сировину і матеріали з інших країн світу. Підраховано, що через незабезпеченість підприємств України сировинними, матеріально-технічними ресурсами падіння виробництва у різних галузях промислового комплексу відрізняється у межах 45 – 75 %.

Особливе значення цього процесу є наслідком особливої ролі матеріалів у формуванні витрат виробництва. Нині склалася ситуація, коли ціни багатьох виробів вхідної комплектації перевищують ціни готової продукції, що веде до її збитковості.

В умовах постійної мінливості зовнішнього середовища вітчизняні підприємства змушені не тільки вишукувати шляхи зниження собівартості кінцевої продукції, але і знаходити можливості підвищення якісних характеристик, для забезпечення її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Важливою проблемою є також і вибір між зарубіжним та вітчизняним постачальником, на який впливає доставка вантажу. Багато компаній шукають партнерів у Західній Європі, абсолютно не з Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Ми давно звикли до технічних засобів, зібраних на заводах далекосхідних країн, не задумуючись про інші види продукції, що випускаються в цих країнах.

Дослідження в цій галузі дають змогу зробити висновок про те, що успіх вітчизняних підприємств сьогодні багато в чому залежить від вирішення проблеми про вибір оптимальної за співвідношенням ціна – якість закупівельної стратегії, під час реалізації якої вирішується питання: звідки і у який спосіб вигідніше одержати необхідні сировину і

матеріали. Можливо, підприємству не завжди варто розраховувати тільки на вітчизняних постачальників, і економічно доцільніше йому перейти на імпорту сировину, нехай трохи дорожчу, але, безумовно, якіснішу і стабільну за ціною.

Особливу увагу під час зовнішньоекономічних операцій варто приділити місцю та ролі логістики, побудові логістичних систем.

Виниклі в країнах з ринковою економікою ідеї інтеграції постачальницько-виробничо-розподільних систем, у яких би узгоджувалися функції постачання матеріалами і сировиною, виробництва продукції, її збереження і розподілу, сьогодні трансформувалися в самостійні напрямки наукових досліджень і форму господарської практики – логістику.

У підприємницькій діяльності та науковій літературі прийнято виділяти два принципові напрямки у визначенні логістики. Один з них зв'язаний з функціональним підходом до руху товарів, тобто з управлінням усіма фізичними операціями, які необхідно виконувати під час доставки товарів від постачальника до споживача. Інший напрямок характеризується ширшим підходом: він передбачає аналіз ринку постачальників і споживачів, координацію попиту та пропозиції на ринку товарів і послуг, а також гармонізує інтереси учасників процесу руху товарів.

У найзагальнішому вигляді логістика – це мистецтво планування, контролю, управління та комбінування усіх видів діяльності підприємства і його підрозділів, зв'язаних з матеріальними ресурсами і відповідною інформацією; система, що включає галузі, де вирішуються проблеми запасів, транспортування, складів тощо.

Логістика є системою, що містить функціональні області, між якими існують зв'язок і взаємозалежність. Це зумовлює і пояснює наявність великої кількості різних підходів і варіантів класифікації логістики.

У сучасних умовах прийнято виділяти кілька видів логістики:

- логістика, зв'язана з забезпеченням виробництва матеріалами (закупівельна логістика);
- виробнича логістика;
- збутова (маркетингова, або розподільна логістика);
- транспортна логістика (яка, по суті, є складовою частиною кожного з трьох видів логістики) (див. рис. 1).

Невід'ємною частиною усіх видів логістики є також обов'язкова наявність логістичного інформаційного потоку, що охоплює збір даних про товарний потік, їх передачу, обробку і систематизацію з подальшою видачею готової інформації. Цю підсистему логістики часто називають комп'ютерною логістикою.

Кожна ланка логістичного ланцюга включає певні елементи, що в сукупності утворює матеріальну основу логістики. До матеріальних елементів логістики належать: транспортні засоби й пристосування, складське господарство, засоби зв'язку й управління. Логістична система, природно, охоплює і кадри, тобто тих працівників, що виконують усі послідовні операції.

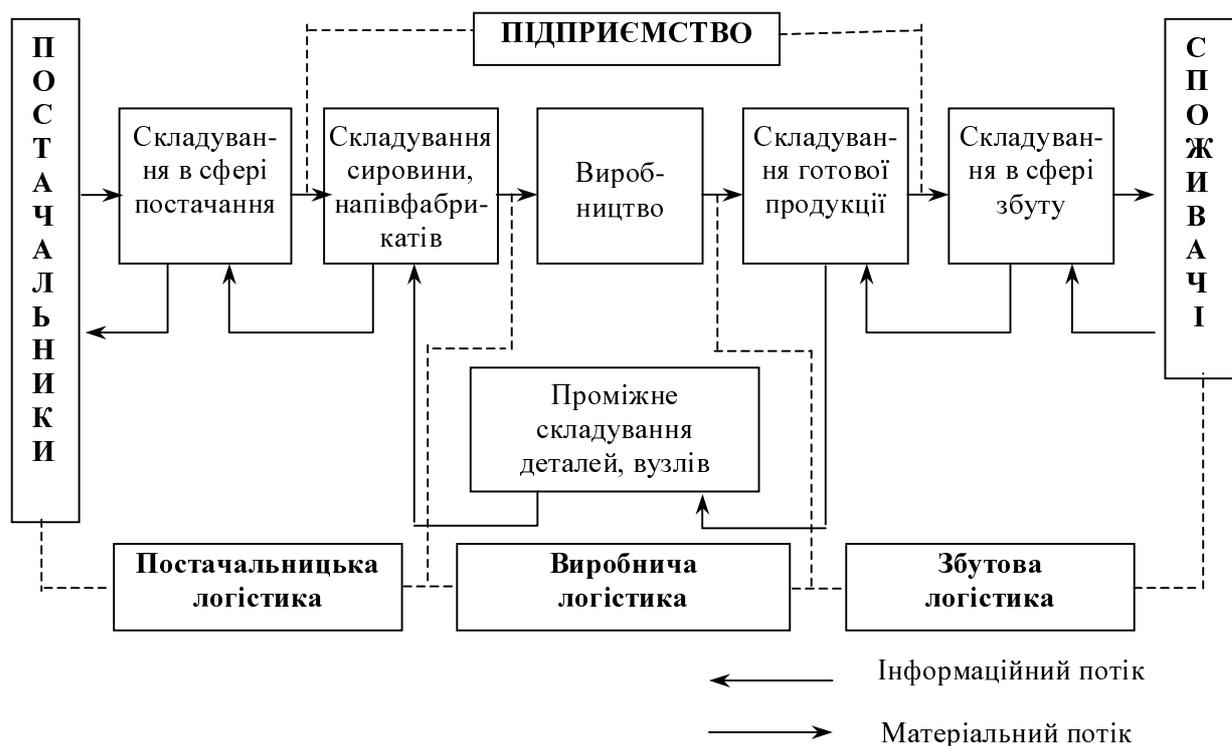

Рис. 1. Основні ланки логістичного ланцюгу

Можливість планування різних операцій і аналізу рівнів елементів логістичної системи визначила її поділ на макро- та мікрологістику. Макрологістика вирішує питання, пов'язані з аналізом ринку постачальників і споживачів, виробленням загальної концепції розподілу, розміщенням складів на полігоні обслуговування, вибором вигляду транспортних засобів, організацією транспортного процесу, раціональних напрямків матеріальних потоків, пунктів постачання сировини та матеріалів, з вибором транзитної або складської схеми доставки товарів.

Мікрологістика вирішує локальні питання у межах окремих ланок і елементів логістики. Прикладом може служити внутрівиробнича логістика, коли у межах підприємства плануються різні логістичні операції, такі, як транспортно-складські, вантажно-розвантажувальні та інші. Мікрологістика забезпечує операції з планування, підготовки, реалізації та контролю над переміщенням товарів усередині промислових підприємств.

Ускладнення виробництва і загострення конкуренції вимагають точнішого узгодження логістики із стратегічними цілями фірм, а також активізації ролі логістики у підвищенні гнучкості фірм, їх здатності швидко реагувати на ринкові сигнали. У зв'язку з цим головною задачею логістики стала розробка ретельно зваженої й обґрунтованої пропозиції, що сприяла б досягненню найбільшої ефективності роботи фірми, підвищенню її ринкової частки й одержанню переваг перед конкурентами. Тому що, як показала практика, недооблік тісного зв'язку концепції логістики з активною ринковою стратегією часто приводив і приводить до того, що сама по собі закупівля сировини, напівфабрикатів і комплектуючих стає стимулом для початку випуску тієї або іншої продукції без наявності належного попиту на неї. У сучасній ринковій ситуації такий підхід до випуску продукції загрожує комерційним провалом. Зрозуміло, орієнтація на мінімізацію витрат залишається в

силі, але лише за умови оптимального рівня сполучення витрат і рентабельності основного й оборотного капіталу, задіяного в рамках ринкової стратегії.

Одна з основних задач логістики полягає також у створенні інтегрованої ефективної системи регулювання і контролю матеріальних та інформаційних потоків, що забезпечує високу якість постачання продукції. З цією задачею найтісніше поєднане вирішення таких проблем, як: відповідність один одному матеріальних і інформаційних потоків; контроль за матеріальним потоком і передача даних про нього в єдиний центр; визначення стратегії і технології фізичного переміщення товарів; розробка способів управління операціями руху товарів; установлення норм стандартизації напівфабрикатів і упакування; визначення обсягу виробництва, транспортування і складування; розходження між наміченими цілями і можливостями закупівлі і виробництва.

Відповідно до сучасних задач логістики розрізняють два види її функцій: оперативні та координаційні (див. рис. 2).

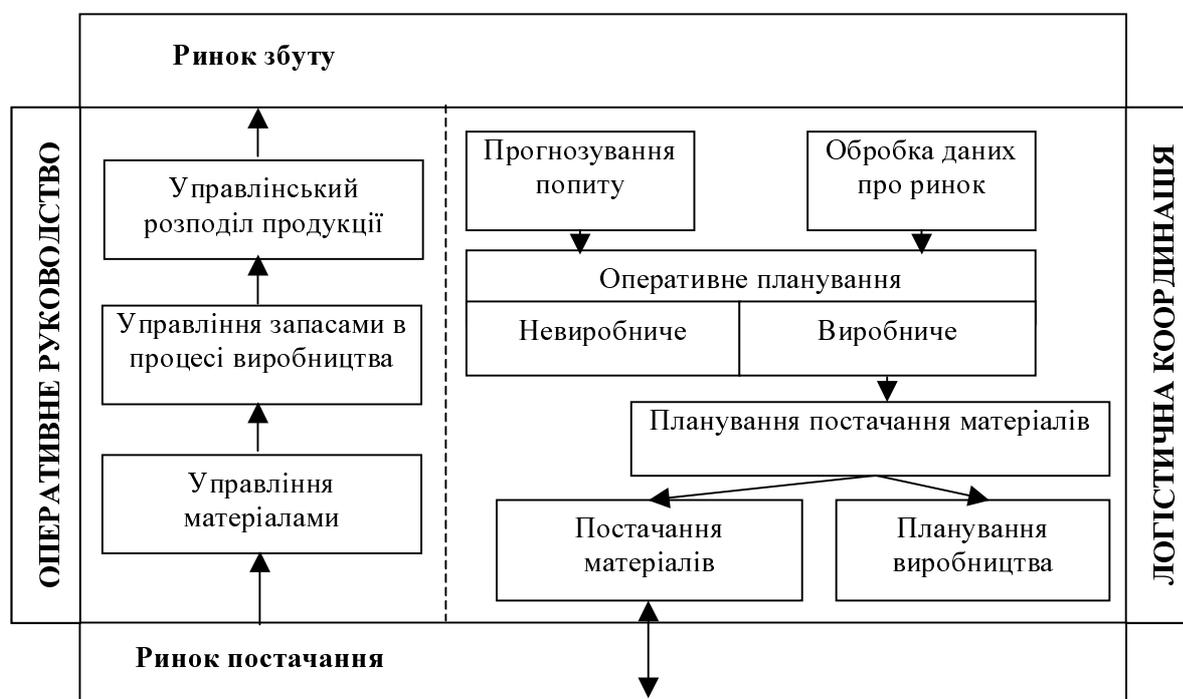

Рис. 2. Функціональна схема логістики

Оперативний характер функцій пов'язаний з безпосереднім управлінням рухом матеріальних цінностей у сфері постачання, виробництва і розподілу і, власне кажучи, мало чим відрізняється від функцій традиційного матеріально-технічного забезпечення.

До функцій у сфері постачання належить управління рухом сировини і матеріалів, окремих частин або запасів готової продукції від постачальника або пункту їх придбання до виробничих підприємств, складів або торговельних сховищ. У фазі виробництва функцією логістики стає управління запасами, що включає контроль руху напівфабрикатів і компонентів через усі стадії виробничого процесу, а також переміщення готової продукції на оптові склади і роздрібні ринки збуту. Функції управління розподілом продукції охоплюють оперативну організацію потоків кінцевої продукції від підприємства-виробника до споживачів.

До функцій логістичної координації належать: виявлення й аналіз потреб у матеріальних ресурсах різних фаз і частин виробництва; аналіз ринків, на яких діє підприємство, і прогнозування поведження інших джерел цих ринків; обробка даних, що стосуються замовлень і потреб клієнтури. Перераховані функції логістики полягають у координації попиту та пропозиції на товар. У цьому змісті маркетинг і логістика тісно взаємозалежні, а формула, що затвердилася – маркетинг формує попит, а логістика його реалізує – має під собою вагомні підстави. Певною мірою формула застосовна і до координації взаємин логістики і виробництва. Отже, логістика займається “стикуванням” двох сфер: пропонованого ринком попиту і висунутих компанією пропозицій, що базуються на відповідній інформації.

У межах координаційних функцій логістики виділився ще один з її напрямків – оперативне планування, продиктоване прагненням скоротити запаси, не знижуючи ефективності виробничої та збутової діяльності фірм. Суть його полягає в тому, що на підставі прогнозу попиту, який коректується пізніше при надходженні реальних замовлень, розробляються графіки перевезень і загалом порядок управління запасами готової продукції, що у підсумку і визначає планування виробництва, розробку програм постачання його сировиною і комплектуючими виробами.

У сучасних умовах вітчизняні підприємства промисловості все частіше починають встановлювати зв'язки з іноземними партнерами з приводу сировинного забезпечення. З цього приводу в умовах трансформації економіки нашої країни найактуальнішою стає логістика зовнішньоекономічної діяльності.

Логістику зовнішньоекономічних операцій також можна розглядати у двох площинах: в управлінській і технологічній. Організація управління виконанням контрактних (договірних) умов зовнішньоекономічних операцій, просування фінансових потоків, товару і сировини, забезпечення збуту товару на митній території України належать до організаційного управління, а технології митного оформлення, транспортних перевезень, складських послуг, інформаційного забезпечення й оптимізація витрат на забезпечення ефективного функціонування цих ділянок зовнішньоекономічної діяльності – до техногенного напрямку.

Матеріалопотік у зовнішньоекономічній операції може бути зображений у вигляді руху:

- товару (імпорт, експорт);
- давальницької сировини (вивезення, ввезення);
- устаткування (інвестиції, лізинг, оренда).

Досягнення необхідної ефективності зовнішньоекономічних операцій забезпечується оптимізацією її логістичної системи. Логістична система з деякою часткою умовності може бути зображена у вигляді сукупності окремих логістичних систем, перелік яких наведений у табл. 1.

Логістичні системи зовнішньоекономічних угод

Назва системи	Основні досліджувані та зумовлені параметри
Контрактна закупівельна логістика	Конкурентна ціна; якість товару, сировини; форма оплати постачання; гарантії й інші взаємини сторін
Транспортна логістика	Вибір транспортного засобу; мінімізація витрат і часу
Логістика фінансових потоків	Вибір фінансових інструментів; гарантії, вексель, кредит; інкасо, акредитив, банківське переведення; мінімізація витрат, часу
Логістика запасів	Визначення оптимальної партії, запасів для задоволення наявної потреби
Виробнича логістика	Визначення оптимальних показників при зовнішньоекономічних інвестицій, лізингу, оренди
Цінова логістика	Визначення конкурентної ціни реалізації товару
Маркетингова логістика	Визначення споживчих властивостей товару
Розподільна логістика	Вибір оптимальної системи реалізації товару
Логістика інформації	Забезпечення необхідним інформаційним потоком для керування всіма логістичними системами зовнішньоекономічної угоди
Соціальна логістика	Забезпечення відношень з постачальниками

Мистецтво створення ефективних підприємницьких логістичних ланцюгів має на меті здатність вишукувати шляхи зниження витрат з реалізації угод. Тому однією з важливих функцій керівництва компанії буде пошук контактів і встановлення ефективних міжфірмових зв'язків для спільного здійснення всієї сукупності операцій з виробництва того або іншого товару.

До вступу в логістичний ланцюг компанії і підприємства спонукає не тільки прагнення знизити витрати по угоді, але і, що не менш важливо для них, можливість спільного створення нових інформаційних банків даних, а також одержання конкурентних переваг, забезпечуваних довгостроковим співробітництвом. Усе це значно змінює мету і пріоритети суб'єктів бізнесу, ще більше підвищує у взаєминах між ними роль таких понять, як довіра, надійність, репутація.

Важливою перевагою створення логістичних ланцюгів є свідоме використання механізмів перерозподілу ризику, тому що тільки у разі оптимального розподілу між усіма членами логістичного ланцюга одержуваних вигод і супутніх ризиків можна сподіватися на міцність логістичної угоди.

Іншими дуже важливими моментами логістики зовнішньоекономічних операцій, що мають значний вплив на ефективність міжнародних угод, є:

- транспортні аспекти логістики зовнішньоекономічних операцій;
- управління запасами при здійсненні експортно-імпоротної операції;
- політика цін у логістичній системі зовнішньоекономічних операцій;
- документообіг та інформаційні потоки.

Слід зазначити, що імпорт продукції і сировини створює сьогодні здорову конкуренцію вітчизняним виробникам, приводить у дію невидимі, але високоефективні цінові важелі. Однак часом вітчизняні виробники, через брак теоретичних знань і практичних навичок організації зовнішньоекономічних операцій, просто не в змозі здійснити угоду в рамках чинного законодавства і з мінімальними витратами.

Найвигіднішим у цій ситуації є звертання до допомоги професіоналів (до торговельних компаній-постачальників), у яких налагоджені контакти із широким спектром зарубіжних виробників, транспортних компаній, тісні контакти з митними терміналами, і вони в стані максимально полегшити, і забезпечити проходження митних формальностей. Отже, ці компанії не тільки зможуть вирішити будь-який транспортний ребус із найменшими витратами, але і запропонувати нижчі ціни на сировину.

На практиці в ролі компаній із здійснення зовнішньоекономічних операцій щодо сировинного забезпечення можуть виступати компанії-трейдери. Вони, порівняно з підприємствами-виробниками, володіють перевагами організаційного характеру такими, як:

- можливість швидкого постачання після оплати;
- можливість управління матеріальними і фінансовими потоками від початку до кінця угоди;
- наявність досвіду митних і брокерських операцій, можливість одержання необхідних для супроводу вантажу документів безпосередньо на місці виробництва сировини;
- наявності власних транспортних засобів, призначених для міжнародних перевезень;
- одержання знижок при придбанні більшого обсягу;
- власні витрати компанії трейдера значно нижчі, ніж у підприємств-виробників.

У ході зовнішньоекономічних операцій компанії можуть зіткнутися із різними ризиками, що тією чи іншою мірою впливають на остаточну собівартість сировини. Ризики можуть бути різними і їх значимість залежить від значимості групи фактора ефективності зовнішньоекономічних операцій, до якої він належить. Наприклад, можна виділити ризики, зв'язані з митним оформленням, ризики реалізації, ризики, зв'язані з основними положеннями зовнішньоекономічного контракту, країнові ризики. Тому слід зазначити, що важливою перевагою створення логістичних ланцюгів є свідоме використання механізмів перерозподілу ризику, тому що тільки у разі оптимального розподілу між усіма членами логістичного ланцюга одержуваних вигод і супутніх ризиків можна сподіватися на міцність логістичної угоди.

Підводячи підсумки, варто сказати, що концепція створення логістичної системи зовнішньоекономічних операцій пов'язана з проблемами організації забезпечення матеріальних ресурсів, постачань товарів, а основна логістична функція зв'язана з оптимізацією витрат і підвищенням ефективності зовнішньоекономічних операцій. своєю чергою, усе це нерозривно зв'язано з задачами прогнозування, оцінки шансів і ризиків зовнішньоекономічних операцій на основі попиту, оптимізації постачань і запасів, із проблемами інформаційного забезпечення, збуту, а також ретельного пророблення питань митного оформлення з обліком зборів, податків і тощо.

1. Захаров К.В., Цыганок А.В., Бочарников В.П. Захаров А.К. Логистика, эффективность и риски внешнеэкономических операций. – К., 2001. 2. Назаренко В.М. Транспортное обеспечение внешнеэкономической деятельности. – М., 2000 3. Промисловий маркетинг. Теорія та господарські ситуації. / Под ред. А.О. Старостіної. – К., 1997. 4. Николайчук В.Е. Заготовительная и производственная логистика. – СПб, 2001.